

een puur intellect, met andere woorden de werkelijkheid is *niets anders dan* datgene wat een of ander intellect ermee doet.

Tot slot vermelden we nog dat het boek een tweehonderdentwee titels tellende bibliografie bevat (waarvan op één na alle naar artikels en boeken verwijzen die verschenen zijn tussen 1978 en 1985).

Lode FREDERIX

* * *

NIETZSCHE EN PLATO'S SOCRATES

V. Tejera *Nietzsche and Greek Thought*. Dordrecht/Boston/Lancaster, M. Nijhoff, 1987, 167 blz. Hfst. 78, ISBN 90 247 3475 4

Zoals algemeen bekend, studeerde Nietzsche geen theologie of filosofie, maar klasieke filologie. Gedurende ongeveer tien jaar was hij daarenboven hoogleraar in Basel voor deze discipline. Zijn kennis van de cultuur van de Griekse oudheid was dan ook ruim en diep. Een belangrijk gedeelte van zijn denken kan als een min of meer impliciete dialoog met de filosofie van de oudheid worden gelezen. Het thema dat door de titel van dit boek wordt gesuggereerd, is daarom relevant en belangrijk. De lectuur van dit boek biedt echter minder dan de titel doet vermoeden. Het enige probleem dat de auteur min of meer uitwerkt, is of Nietzsches Socrates met deze van Plato in overeenstemming is. Het antwoord van de auteur is zonder meer ontkennend. Datgene wat Nietzsche over Plato zegt, is enkel op een schraal platonisme van een latere traditie van toepassing, echter niet op de Plato van de dialogen zelf (de brieven - ook de beroemde zevende - worden als onecht bestempeld: p. 90).

De auteur houdt een pleidooi voor een 'dialogische lezing' van de geschriften van Plato. Dit impliceert vooreerst dat het dramatisch personage 'Socrates', dat in de platoonse dialogen bijna steeds optreedt, niet (of niet noodzakelijk) met de historische figuur Socrates samenvalt. Op basis van Plato, maar evenzeer van Aristophanes, van Xenophon of van Diogenes Laertius, blijft ons de historische figuur van Socrates onbekend. Datgene wat Plato Socrates in zijn dialogen laat zeggen, moet niet datgene zijn wat de historische Socrates zegde. Ten tweede is datgene wat de dialoogfiguur Socrates zegt niet steeds identiek met datgene wat Plato zelf als correct zou poneren. Van Plato bezitten we geen tractaten, waarin hij als het ware in de eerste persoon spreekt. Men kan dus niet (en zeker niet eenduidig) vaststellen waarin 'de filosofie van Plato' bestaat. Ten derde is zelfs Plato's Socrates niet iemand die we kunnen vastpinnen op een geheel van logisch verbonden uitspraken. Hij geeft geen systematisch exposé. Het dialogisch karakter van de teksten van Plato heeft dus voor gevolg dat de gesprekspartners restloos in een proces verwickeld zijn, waarin ze op een bepaald ogenblik een bewering doen, die ze evenwel op een later ogenblik moeten terug-

nemen; waarin ze logische redeneringen opstellen, die later louter rhetorische blijken te zijn; waarin ze de indruk geven van iets ernstig overtuigd te zijn, wat later echter louter ironie blijkt te zijn, enzovoort. Plato is niet de dogmatische systeembouwer zoals hij vaak door de traditie wordt gezien, maar de aporetische anti-systematicus. Plato's Socrates vertelt verhalen, citeert dichters, creëert mythen, maakt woordspelletjes, ironiseert of misschien toch ook niet, enzovoort.

Nietzsche interpreteert echter Plato zoals de traditie hem steeds geïnterpreteerd heeft, namelijk als iemand die tot de pythagoreïsche school gerekend moet worden en een metafysisch-idealistische doctrine verdedigt, die aan de basis van het christendom zal liggen. Deze interpretatie is volgens Tejera onjuist. Het is verwonderlijk dat Nietzsche als filoloog en als kunstenaar zich niet van deze traditionele lectuur van Plato heeft kunnen losmaken. Immers zoals Plato onsceneert en dramatiseert ook hij zijn filosofie. Hij gebruikt gedeeltelijk dezelfde literaire procedees. Daarenboven doorbreekt hij met zijn aforistisch denken de systeemdwang die zo typisch voor de westerse filosofie is.

De grondgedachte van het boek, die tot in het oneindige wordt herhaald, handelt dus eerder over Plato en hoe zijn geschriften moeten worden gelezen, dan over Nietzsche en hoe zijn geschriften vanuit de filosofie van de oudheid kunnen worden begrepen. Dit is niet verwonderlijk want Tejera is blijkbaar een specialist van de Griekse wijsbegeerte en meer in het bijzonder van deze van Plato, over wie hij reeds een boek publiceerde (*Plato's Dialogues One by One*).

Als men het boek vanuit zijn grondstelling leest verschijnt evenwel een aantal bladzijden als overbodig. Het eerste hoofdstuk, dat over de geschiedenisopvatting van Nietzsche handelt en een aantal gedachten van *Over nut en nadeel van de historie voor het leven* samenvat, brengt weinig of niets bij ter verduidelijking van Nietzsches visie op de oudheid en meer specifiek op Plato. Ook het derde hoofdstuk - over de lezing door Nietzsche van een aantal presocratici (Anaximander, Heraclitus, Parmenides) - voert het betoog niet verder. Zelfs het vierde hoofdstuk, dat een uiteenzetting van *Die Geburt der Tragödie* bevat, stapt om deze reden zeer vlug van de geboorte naar de dood van de tragedie over, een dood die volgens Nietzsche door het rationalisme van Socrates zou zijn veroorzaakt. Tevens lijken mij de verspreide opmerkingen over Aristoteles eerder vrijblijvende uitweidingen te zijn. Tenslotte weze nog opgemerkt dat de hoofdstelling van het boek in verband met de interpretatie van Plato een vruchtbare onderzoekshypothese lijkt, die evenwel waarschijnlijk dient afgezwakt en genuanceerd te worden. Bestaat er tussen Plato van de dialogen en het latere platonisme een volledige scheiding?

Erik OGER

* * *